

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

767

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • קרח תשפ"ו

יארצייט מרן הגרמ"י ליפקוביץ זללה"ה

ביום חמישי כ"ו סיון היארצייט החמישה-עשר למרן ראש הישיבה רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זללה"ה. במהלך התקופה שאחרי פטירתו נשא רבינו דברים בכמה עצרות מספד וכן בשיעורים ובשיחות האריך בלימודים מודרכיו והנהגתו, ונביא כאן נקודה אחת שעורר בשיעור בישיבה למחרת ההלוויה, כ"ז סיון תשע"א.

התעוררות לכוונה בחזרת הש"ץ

שמעתי שרבי מיכל יהודה היה מעורר הרבה וכן מובא בשם הגר"א (עיין מעשה רב אות מג ובכתר ראש אות מה) לשמוע ולכוון כל מילה ומילה בחזרת הש"ץ.

ואפילו שכבר הייתה קודם כוונה בתפילה בלחש, אין שיעור לכוונה, וכשמכוון בחזרת הש"ץ זה נחשב כמו שהתפלל עוד פעם, כי שומע כעונה, ושכרו כפול כמו שהתפלל שני פעמים, וגם אם התפילה בלחש קודם הייתה בלי כוונה וצריך לחזור ולהתפלל, אם הוא מכוון בחזרת הש"ץ זה עולה לו כמו שהתפלל בכוונה (עיין איגרת התשובה לרבינו יונה והובא בב"י סימן קכד).

ולא רק כששומע ומכוון בכל חזרת הש"ץ, אלא אפילו כוונת ברכה אחת, ואפילו לכוון מילה אחת, זה גם נחשב! כי הרי עיקר התפילה היא עבודה שלב, כמו שדרשו חז"ל בריש תענית על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" איזהו עבודה שלב? הוא אומר זו תפילה, ונוסח התפילה והברכות הוא מדרבנן, אך מדאורייתא בכל שבח או הודאה או בקשה, אם זה בכוונה כבר מקיימים מצות עבודה שלב! כי העיקר הוא כוונת הלב.

ובפרט חזרת הש"ץ שהיא בציבור, הרי תפילת ציבור היא תפילה אחרת, ואם שומעים כל מילה בכוונה, לא במתח אלא ברוגע, רק להבין את פירוש המילים הפשוט, זוהי עבודה שלב שמטהרת את האדם. וזהו דבר שצריך תיקון וחזוק, להתפלל בכוונה.

בני תורה חייבים יותר בכוונה בתפילה

וברוך השם, תורה לומדים כמו שצריך, אבל תפילה וכן מידות טובות הם דברים שעדיין אינם בשלמות, ולפי התורה שלנו אנו צריכים להוסיף יותר, וגם חייבים יותר! כל אחד לפי מדרגתו חייב יותר בכוונה בתפילה וחייב יותר במידות טובות.

וצריכים שהתפילה תהיה כמו שכתב המסילת ישרים (פרק יט) "מי שהוא בעל שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו שומע ומקשיב אליו", ואין זה קשה, רק צריך ביישוב הדעת לחשוב קצת, ואז לא קשה שהתפילה תהיה בכוונה בשלמות.

~ ~ ~

והזר רבינו ועורר בזה בשיחה השבועית בביתו:

גם כוונה של מילה אחת נחשבת!

הרי כל העולם חייבים לו, וכולם נהנו ממנו והושפעו ממנו, כולם-כולם בכל העולם הושפעו ממנו ומספריו, ואף עצם הזכרת שמו היה משפיע, ופעם אמר לי אחד שנסע לאמריקה בשליחות של מצוה, שיש שם הכל, ישיבות ומוסדות תורה כמו בארץ, אבל רבי מיכל יהודה אין שם!

ועלינו להכיר לו טובה ולהמשיך בחיזוקים לעילוי נשמתו, וכבר הזכרנו שהוא היה מדבר הרבה על תפילה, ומן הראוי להתחזק בזה, לשמוע ולכוון כל מילה בחזרת הש"ץ, ואפילו כוונת ברכה אחת או מילה אחת גם כן נחשבת.

בשבוע הקרוב ימלאו השלושים לפטירתו הטראגית של האברך הרה"ג רבי ישי פור זללה"ה מכולל חזון איש. ונביא כאן מדברי רבינו השייכים לזה, משיחות שנאמרו בחודש סיון תשס"ד, ושבת תשס"ה.

מצות תרומת הדשן בבית המקדש

הנה בבית המקדש היה מצוה של תרומת הדשן, לקחת קצת אפר עם המחנה ולהוריד מהמזבח, וכתב בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ו) שאחר כך הכהן נצטוו והרים את הדשן כדי "להישפל ולהסיר הגבהות מלבו", והיינו שתרומת הדשן הייתה עבודה לא מכובדת, לקחת את האפר שהוא דבר מלוכלך, וזה כדי לקבל מידת הענווה, שלא להרגיש חשיבות, ולהרגיש התבטלות לקדושה.

ומצוה זו הייתה העבודה הראשונה בבית המקדש, שכבר בלילה באמצע הלילה היו עושים תרומת הדשן, ולא עשו על זה פיס, ואילו בשאר קרבנות עשו פיס וחילקו לפי גורל, אבל בתרומת הדשן לא עשו פיס, וביאר המאירי ביומא (כב, א) הטעם בזה, כי מאחר שתרומת הדשן היה באמצע הלילה, היה בזה אונס שינה, שקשה לקום מתוך שינה, ואם זה היה תלוי בפיס ובגורל לא היו רוצים לקום רק על ספק אם יזכו, ולכן השאירו שיוכלו לזכות בזה בלא גורל, וסמכו על הכהנים הזריזים, שכיון שידעו שזה תלוי בזריזותם, היו משכימים ומזדרזים לזכות במצוה.

הרציחה בשעת מצוה בבית המקדש

ומובא במשנה ביומא שם, שלפעמים היו כמה כהנים שהשימו ורצו לזכות, ולכן תיקנו שיהיו רצים ועולים בכבש, ומי שיהיה הזריז ביותר שיגיע הראשון לארבע אמות של סוף הכבש יזכה במצוה, וכך היה במשך כמה דורות, שלא היה פיס, וסמכו על הזריזים, עד שפעם אחת היו שני כהנים שווים ורצים ועולים בכבש, ודחף אחד מהם את חברו ונפל ונשברה רגלו, ועוד פעם היה שאחד קדם את חברו לתוך ארבע אמות, והשני שהפסיד לקח סכין ותקע בלבו של הראשון והרג אותו, ומשראו חכמים שבאים לידי סכנה, התקינו שיעשו פיס גם על תרומת הדשן.

והוא דבר לא מובן, איך יתכן שבבית המקדש, על המזבח, בזמן שעושים תרומת הדשן היה דבר שמביא לידי התבטלות וענווה, אף על פי כן באותו הזמן יש יצר הרע כזה של רציחה, ומפני שחברו קדם וזכה בתרומת הדשן, לקח סכין והרג אותו, בבית המקדש! ואמנם זה היה בסוף בית שני לפני החורבן, שכבר היה אצלם שנאת חנם, אבל זה בתוך בית המקדש, בזמן שעוסקים בעבודת הקרבנות, ואף על פי כן שייך דבר כזה.

השפעת זכויות הציבור למנוע רציחה

ומביאה הגמרא שם שרבי צדוק עמד על מעלות האולם ואמר, אחינו בית ישראל שמעו, הרי הוא אומר כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך, אנו על מי להביא עגלה ערופה, על העיר או על העזרות?

והיינו שהרי כשנמצא חלל באדמה, אזי העיר הקרובה אל החלל מביאה עגלה ערופה לכפר על העיר, כמו שכתוב כפר לעמך ישראל, כי כולם צריכים כפרה בשביל רוצח אחד, וכאן שאחד לקח סכין והרג את חברו, מי חייב להביא עגלה ערופה ומי צריך את הכפרה, האם העיר, דהיינו כל בני העיר ירושלים, או העזרות, דהיינו הכהנים שומרי העזרה.

ונתכוון לומר, כי כשקורה דבר כזה צריכים להתבונן מי הוא האשם ברציחה, כמו שמצינו בגמרא (מכות יא, א) שרבי יהושע בן לוי היה לומד בכל יום עם אליהו הנביא, ופעם אחת ארע שאריה טרף אדם בתוך שלוש פרסאות מרבי יהושע בן לוי, והפסיק אליהו לבוא אליו שלושה ימים, כי הוא אשם בזה שלא היו לו זכויות מספיקות להציל את האדם מן המיתה, ואף שמן הסתם אותו אדם היה חייב מיתה, אבל אם היו יותר זכויות לרבי יהושע בן לוי, היה יכול להצילו ולהגן עליו.

וכך גם כשמביאים עגלה ערופה זה מפני שיש רוצח, אבל אם היו זכויות לציבור הוא לא היה בא לידי כך ולא היה רוצח, כי יש השפעה רוחנית, וכשיש הרבה צדיקים זה משפיע על כל המון העם, ואם פחות צדיקים זה משפיע פחות, כידוע, והוא ששאל רבי צדוק, מי הוא האשם ולמי חסר החיזוק, האם הכהנים היו צריכים להיות יותר מחוזקים, כי הם משרתי השם, היותר חשובים, והיו צריכים להשפיע על כלל ישראל שלא יהיו

רוצחים, או שהכהנים אינם אשמים כי הם בשלמות ומשפיעים כפי יכולתם, ורק בני העיר אשמים שאינם מקבלים את ההשפעה.

ומביאה הגמרא שכל העם געו בבכייה, אחרי ששמעו דברים כאלה שעשו רועם ועוררו את הרגש, כל אחד התחיל לחשוב שמא הוא אשם! ובאמת לכך נתכוון רבי צדוק, וכמו שאמרו בהמשך הגמרא שם, שהרי ירושלים לא מביאה עגלה ערופה, וגם כל חיוב עגלה ערופה הוא כשלא נודע מי הכהו, וכאן הרי נודע מי הכהו, ומהו שאמר על מי להביא עגלה ערופה? אלא שהייתה כוונתו 'כדי להרבות בכייה'.

ואין הכוונה לבכות על המת, שהרי לא הספיד אותו ולא הזכיר שבחיו כלל, אלא להרבות בכייה על מה שהם אשמים ברציחה.

ומשום שכאשר יש רוצח זה סימן שיש חיסרון בכל כלל ישראל, שאם היו כולם בשלמות המידות עם ה'לא תרצח' כמו שצריך, לא היה שייך שאחד יהיה רוצח, ומאחר שהייתה רציחה, זה סימן שחסר זכויות בכל הציבור, ולכן כולם צריכים את הכפרה, ועל זה געו כל העם בבכייה, שכל העם הרגישו באמת שצריכים לחזור בתשובה, והם אשמים ברציחה, שהיו צריכים להשפיע ולא השפיעו, וכולם צריכים את הכפרה.

מיתה בדרך מצוה מכפרת על הציבור

ובהמשך הגמרא אמרו, בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר, אמר הרי הוא כפרתכם. והיינו שאביו של הכהן שנהרג, בא ומצא שבנו עדיין חי, ואמר הרי הוא כפרתכם, שמיתתו תכפר עליכם. ופירש המהרש"א כי מאחר שאי אפשר להתכפר בעגלה ערופה הרי הוא כפרתכם. והיינו מפני שכל הציבור צריכים כפרה, מיתתו תהא כפרה על הציבור.

ולכאורה אמנם מיתתו מכפרת על עצמו, אבל מדוע שתכפר על כל הציבור? וצריך לומר משום שמיתת צדיקים מכפרת (מו"ק כח, א), אך צריך ביאור היכן רואים שהוא צדיק, ומדוע זה 'מיתת צדיקים'.

ונראה בזה על פי מה שאמרו במסכת שבת (ק"ח, ב) אמר רבי יוסי יהא חלקי ממתי בדרך מצוה, והיינו שמי שמת כשהוא באמצע עסק המצוה, בדרך מצוה, שהוא עוסק במצוה ומת שם בדרך, זה זכות גדולה מאד וסימן טוב מאד, שהוא דבוק במצוות ויש לו מעלה גדולה, ואם כן יש לומר שזו גם הכוונה כאן, כי מאחר שהוא קם בזריזות לתרומת הדשן בחצי הלילה, והוא מת בדרך מצוה, מתוך זריזות בעסק המצוה, הרי זה סימן גדול לצדקותו, וממילא מיתת צדיקים מכפרת, ומכפר במיתתו על כל הציבור.

דקדוק בהלכה או זלזול בשפיכות דמים?

ולחלן בגמרא שם אמרו עוד, כי אביו של הנהרג אמר, עדיין בני מפרפר ולא נטמאה סכין, והיינו שהודיע להם שבנו עדיין חי, והסכין שנדקר בה עדיין טהורה ולא נטמאה, ואמרו על זה: ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים, והסתפקו בגמרא שם, האם היה ירידת הדורות בשפיכות דמים, או שהייתה עליית הדורות בטהרת כלים, ומסקנת הגמרא ששפיכות דמים הוא דל, דהיינו שלא היה חיזוק בטהרת כלים, אלא היה ירידה בחומר שפיכות דמים.

והוא פלא, כיצד יתכן שהיו מדקדקים כל כך במצוות אבל שפיכות דמים היה זול, אולם כך הטבע והמציאות, שגם אם מחמירים בטהרת כלים, אפשר להיות 'מדקדק בהלכה', אבל לזלזל בשפיכות דמים, **כי שפיכות דמים בא מחמת איזה נגיעות שגורמות לשפיכות דמים, וכשיש נגיעות כל היראת שמים לא משפיעה!** כך המציאות.

ואם זה היה בזמן בית שני, כשבית המקדש היה קיים עם רבן יוחנן בן זכאי והתנאים, כמובן שאנחנו בדורנו לא יותר טובים מהם, ולכן גם בזמננו אין זה פלא אם רואים דברים כאלה, שהם תרתי דסתרי.

מדוע לא הגינה המצוה מיצר הרע

ואמנם יש להבין עוד, שהרי אמרו חז"ל במסכת סוטה (כ"א, א) מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, ופירש רש"י מגנא מן הייסורים ומצלא מיצר הרע שלא יכשילו לחטא, והיינו שבזמן שאדם עוסק במצוה זה מציל אותו מן היצר הרע.

ואם כן הרי גם אותו הכהן שהרג, היה עוסק במצוה, שגם הוא קם באמצע הלילה לתרומת הדשן, והתגבר על אונס השינה, ורץ בזריזות לקיים המצוה, והיה על גבי הכבש, במקום קדוש, שהכבש כמזבח, וגם כשהולך לדבר מצוה נחשב עוסק במצוה שפטור מן המצוה (רש"י סוכה כה, א), וכיצד יתכן שבאותו הזמן שהיה עוסק במצוה ורץ לדבר מצוה, שלט עליו היצר הרע, ומדוע לא הצילה אותו המצוה מהיצר הרע.

וייתכן לפרש בזה, כי מגנא ומצלא היינו שלא 'יתחדש' היצר הרע, ומי שעוסק במצוה בלי יצר הרע, אזי היצר הרע לא יתחדש כשהוא עוסק

במצוה, אבל אם היצר הרע קדם למצוה, והוא בא עם היצר הרע, וכשמתחיל לעסוק במצוה כבר היה בו היצר הרע של 'שפיכות דמים הוא דל', אזי המצוה לא תגרש את היצר הרע. ורק כשעוסק במצוה בלי יצר הרע לא יתחדש בו היצר הרע, אבל אם היצר הרע קדם וכבר ישנו בשעת עסק המצוה, אזי היצר הרע שולט, והמצוה לא יכולה להגן.

בענייני הפרשה

נתקבלנו בס"ד מתוך כתבי מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א דברים ששמעו מרבינו זללה"ה על פרשת קרח.

ונביאים כאן בתוספת מדברי רבינו בקידושא רבא ש"ק קרח תש"ס.

~ ~ ~

"וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי" (טז, א). פירש רש"י: ולא הזכיר בן יעקב, שביקש רחמים על עצמו שלא ייזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר (בראשית מט, ו) ובקהלם אל תחד כבודי, והיכן נזכר שמו על קרח? בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים, שנאמר (דה"א ו, כג) בן אביסף בן קרח בן יצחור בן קהת בן לוי בן ישראל, עכ"ל. ויש להבין מהו ענין זה שביקש רחמים על עצמו. וכן מה לי אם נזכר שמו או שלא נזכר שמו, הרי האמת היא שלוי הוא בן יעקב וקרח הוא נכדו. גם יש להבין מדוע נזכר בדברי הימים 'בן ישראל' ולא 'בן יעקב'.

ויש לבאר בהקדם מה שאמרו (מגילה טו, א) שכל נביא שנזכר שמו ושם אביו, בידוע שהוא נביא בן נביא, והיינו כי מאחר שנזכר שם אביו, זהו סימן שקיבל ממנו את כוח הנבואה.

ועוד אמרו שם, כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח בידוע שהוא צדיק בן צדיק, וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי בידוע שהוא רשע בן רשע. והיינו כי לצורך מה נכתב שם אבותיו אם מעשיהם לא מפורשים, ובהכרח שבא לומר כי הסיבה שהוא צדיק נובעת ממה שירש מאבותיו, וכן להיפך הסיבה לרשעותו היא מאבותיו.

ונראה שמשמע זה לא נזכר שמו של יעקב במחלוקת קרח ועדתו, כי באמת מחלוקת זו לא נבעה מיעקב. ואמנם זה לא היה פשוט והוצרך לבקש רחמים על עצמו שלא יהיה בו שום פגם שיתבטא בדורות הבאים, ואין זה סתם שלא יוזכר במחלוקתם, אלא באמת הגיע לשלמות שאין בו שום פגם שיגרום לזה.

אבל בדברי הימים אצל המשוררים שכוחם היה בעבודת השם הוזכר שמו של יעקב, מפני שהם באמת זכו לאותה מעלה מכוח שלמותו של יעקב, והוא היה השורש והסיבה למעלתם. ולכן נכתב אצלם 'בן ישראל', שזוהי הדרגה היותר גבוהה של יעקב, דרגת ישראל, שמכוח שלמותו ומדרגתו זכו למעלתם.

~ ~ ~

והנה אמרו חז"ל (ברכות טז, ב) אין קורין אבות אלא לשלושה, ופירש רש"י אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים, ומשום שרק האבות הגיעו לדרגה של שלמות מוחלטת, ויעקב אבינו הוא בחיר שבאבות (בראשית רבה עו, א), אבל השבטים מצינו שהיו עליהם כמה תביעות, ולכן לא נכתב בפרשתנו 'בן יעקב' אלא רק 'בן לוי', כי יעקב הגיע לשלמות המוחלטת שממנו לא נבעה המחלוקת, מה שאין כן לוי. וצריך ביאור, שהרי שלמות האבות עברה בירושה לכלל ישראל, ואם כן גם לוי ירש את השלמות מיעקב.

והביאור בזה כמו שכתב רש"י בפרשת ויחי (מט, ה) על הפסוק "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם", אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו, עכ"ל. והיינו כי אמנם כן שלמות האבות עברה בירושה לכלל ישראל, ולכל אדם מישראל יש בטבעו שלמות בירושה מהאבות הקדושים, וכל המעלות והשלמות של כלל ישראל זה מכוח השלמות שירשנו מהאבות, וזהו ענין ההתייחסות בדוכן ליעקב שהיה מכוחו כמו שנתבאר, אבל יש **דברים הנדבקים בהשפעה חיצונית שאינם נובעים מהאבות**, וכשיש איזה פגם וחיסרון שלמות בכלל ישראל זה לא בא מהאבות אלא מהשפעה חיצונית, והם 'חמס מעשו' כמו שכתב רש"י, וכך גם מחלוקת קרח ועדתו, מצד שלמות האבות לא היו מגיעים לזה, אבל זה נדבק מהשפעה מבחוץ.

לעילוי נשמת מרת **לאה** ע"ה
בת ר' חיים אפרים ז"ל
נלב"ע ל' סיון תשס"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"צ רבי **ישראל משה מלכה** זצ"ל
בן אסתר ע"ה, זקן רבני בת ים
נלב"ע ער"ח תמוז תשפ"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **חביב בן עישא** ז"ל **פרץ**
נלב"ע כ"ו סיון תשס"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב **משה הגר** ז"ל
בן הרב **יוסף דוד** ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז - תנצב"ה